

VU Research Portal

Foucault, Levinas and the Ethical Embodied Subject

Lok Wing-Kai, P.

2011

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Lok Wing-Kai, P. (2011). *Foucault, Levinas and the Ethical Embodied Subject*.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Samenvatting

Foucault, Levinas en het Ethisch Belichaamd Subject

In deze dissertatie wordt gevraagd of een postmoderne anti-essentialistische benadering de ethische waarde van het lichaam kan erkennen. Volgens de postmoderne anti-essentialisten is het menselijk lichaam lange tijd ondergewaardeerd door het Cartesiaans rationalisme en dualisme. Dualisme is een vorm van reductionisme: het faalt niet alleen een interactie tussen lichaam en geest te erkennen, maar het bevoordeelt ook het één ten koste van het ander. Het rationalisme is ook reductionistisch, in zoverre het een verklaring van het lichaam en materie geeft in termen van de geest of de rede. Cartesiaans rationalisme en dualisme is problematisch om twee redenen: vanwege een splitsing of scheiding van lichaam en geest en vanwege een reductionistische relatie tussen lichaam en geest.

Bovendien beargumenteren de postmodernisten dat het begrip dat essentialisten en dualisten van het lichaam hebben een vorm van manipulatie is: het reduceert het lichaam tot een gemanipuleerd object. Geïnspireerd door een sociaalconstructivistische benadering beargumenteren ze dat het lichaam geen vooraf gegeven, of transcendente, essentie heeft, maar dat het lichaam eenvoudigweg een

sociaal en cultureel geconstrueerd product is. Vele invloedrijke hedendaagse feministen of ‘*queer theorists*’, zoals Monique Wittig, Judith Butler en Elizabeth Grosz, hebben een dergelijke sociaalconstructivistische benadering toegepast om verscheidene essentialistische manieren om het lichaam te begrijpen te “deconstrueren”. Ze benadrukken dat het funderen van het geslacht van het lichaam in een “essentie” of “ontologische natuur” een onderdrukking impliceert van hen die een alternatieve lichamelijke identiteit en een seksuele identiteit afwijkend van die van de dominante seksuele cultuur hebben.

Voor de postmoderne constructivisten is een ontologische duiding van het lichaam onethisch, omdat het de sociale constructie van het lichaam maskeert en de enkelvoudigheid van het lichaam ontkent. Voor sommige postmoderne constructivisten, zoals Butler, bestaat het doel van *body politics* uit het “deconstrueren” van verschillende ontologische benaderingen van het lichaam om vervolgens een alternatieve symbolische stijl van het lichaam te construeren. Het lichaam is eenvoudig een stijl en een symbool, niet een zijnde: het lichaam heeft geen ontologische status. De politieke strategie van sociaal constructivisten is een esthetische omverwerping van de repressieve cultuur van het geslacht door een

symbolische stiling van het lichaam.

Deze dissertatie betwijfelt of stiling van de lichamelijke identiteit een onvoorwaardelijke handeling is en beargumenteert dat een subversieve lichamelijke identiteit niet noodzakelijk ethisch is, maar dat het in feite geweld tegen de ander zou kunnen genereren. We moeten dus onderzoeken hoe het mogelijk is dat een stiling van de lichamelijke identiteit subversieve, verantwoordelijke *en* ethisch lichamelijke handelingen kan bewerkstelligen. De meeste sociaal constructivisten slagen er niet in rekening te houden met een ethiek van lichamelijke subversie.

Sommige sociaal constructivisten beschouwen stiling van het lichaam als een constructie van de culturele betekenis van het lichaam: het lichaam wordt een cultureel teken. Hoewel ik het er mee eens ben dat het veranderen van de symbolische dimensie van het lichaam repressieve culturele grenzen kan ondermijnen, ben ik het er niet mee eens dat alleen een transformatie van de culturele betekenis van het lichaam repressieve grenzen kan ondermijnen. Ik geloof veeleer dat het lichaam op zich, waaronder ook de lichamelijke gebaren, gezichtsuitdrukkingen en sensaties worden verstaan, ook een subversieve of zelfs ethische betekenis kan voortbrengen.

Niet alle sociaal constructivisten negeren het subversieve element van de

lichamelijke sensatie. Sommigen van hen beschouwen lichamen zelf als een “kracht” of “strategie” om sociale normen te ondermijnen om zo autonomie te verkrijgen. Echter, zelfs sociaal constructivisten die de subversieve betekenis van genot erkennen, besteden weinig aandacht aan de betekenis van pijn en lijden, die een verantwoordelijkheidsgevoel bij het subject kunnen cultiveren.

Deze dissertatie poneert een uitdaging voor de sociaal constructivist: als “bevrijding van genot” het doel van *body politics* is, zou dit dan een door genot gedreven egoïstisch subject dat onverschillig is ten opzichte van het leed van anderen kunnen cultiveren? De volgende vragen worden door de dissertatie ook gesteld: hoe kunnen sociaal constructivisten er op rekenen dat hun door genot gedreven subjecten omzien naar de ander? Is lichamelijke transformatie onvoorwaardelijk? Kan stileren van het lichaam ethisch zijn? Zijn er naast genot nog andere lichamelijke sensaties die een ethische kracht kunnen worden in staat om repressieve grenzen te ondermijnen?

Als reactie op de problemen van de sociaal constructivisten concentreert deze dissertatie zich op de notie van een ethisch belichaamd subject van Foucault en Levinas. Foucaults theorie van het lichaam is een bron van inspiratie voor hedendaagse *body politics*. Foucault is de inspiratie voor de claims van sociaal

constructivisten dat het lichaam sociaal geconstrueerd is en dat stileren van het zelf de enige manier is om een vrij leven te krijgen. Voor Foucault echter is stileren van het lichaam geen onvoorwaardelijke handeling, zoals sommige sociaal constructivisten geloven, maar heeft het tot doel een uniek en autonoom ethisch subject te cultiveren dat niet alleen voor zichzelf zorgt, maar ook voor anderen.

Desalniettemin toont deze dissertatie aan dat Foucaults benadering van het belichaamd subject egoïsme in de stileren van het lichaam niet kan beperken, omdat het subject enkel als een “door genot gedreven subject” wordt beschouwd,

Ook betoogt deze dissertatie dat Levinas' ethisch belichaamd subject een oplossing kan bieden voor Foucaults probleem. Bij Levinas kan het subject geen ethisch subject worden zonder een onweerstaanbare interventie van de ander: alleen de ander kan een egoïstische mentaliteit beperken. Tevens beargumenteert Levinas dat het begrip van lijden en niet het begrip van genot, iemand ethisch maakt: het begrip van verantwoordelijkheid naar de ander kan alleen tot stand komen door een empathische lichamelijke verstandhouding met een ander breekbaar lichaam. Deze dissertatie beweert dat Levinas' ethisch belichaamd subject zowel Foucaults subject

als het subject van de sociaal constructivisten kan transformeren in een rouwend subject, een werkelijk ethisch subject.

Dit betekent niet dat Foucaults ethisch belichaamd subject geen bijdrage levert aan de vorming van een ethisch belichaamd subject na de kritiek van het Cartesiaans dualisme. Bijgevolg vergelijkt deze dissertatie de kracht en zwakte van het ethisch belichaamd subject van Foucault en Levinas om te zien hoe ze elkaar kunnen aanvullen en tot een uitgebreidere notie van een ethisch belichaamd subject kunnen leiden. Deze dissertatie bespreekt Foucaults latere werken *History of Sexuality II* en *Hermeneutics of the Subject* en Levinas' latere werk *Otherwise than Being*.

Hoofdstuk één beschrijft de theoretische en ethische problemen van hedendaagse postmoderne constructivistische benaderingen van het lichaam. Daarna laat ik zien dat de noties van het ethisch belichaamd subject van Foucault en Levinas relevant zijn voor de hedendaagse filosofische en culturele discussies over het lichaam en ethiek. Ik leg in het bijzonder uit dat voor een reactie op de ethische problemen van hedendaagse *body politics* de noties van Foucault en Levinas relevanter zijn dan de noties van ethisch belichaamd subject van Husserl, Merleau-Ponty, Ricoeur en Taylor.

Hoofdstuk twee onderzoekt de notie van een ethisch belichaamd subject bij de late Foucault die gewoonlijk wordt beschouwd als een antimoreel sociaal constructivist. Dit hoofdstuk beargumenteert daarentegen dat, geïnspireerd door een flexibele vorm van ethiek uit de Griekse oudheid, de latere Foucault de ethische vorming door de stiling van het lichaam in het geheel bevestigt. Hij stelt voor dat men voor anderen kan zorgen door voor zichzelf te zorgen. Hoewel Foucault gewoonlijk wordt gezien als een genealoog die alle discoursen over waarheid als repressief ziet, beargumenteert dit hoofdstuk dat de latere Foucault een belichaamde waarheid, die afstamt van filosofie uit de Griekse oudheid, in het geheel bevestigt. Anders gezegd: Foucault verwerpt niet alle discoursen over moraliteit en waarheid, maar hij verwerpt een vorm van moraliteit en waarheid die het lichaam ontkent. Ten slotte beargumenteert dit hoofdstuk dat Foucault de stiling van het zelf niet simpelweg beschouwt als een symbolische subversie. Meer nog gelooft hij dat je lichamelijke stiling een ethisch belichaamd leven vormt, dat het zelf en het leven van de ander respecteert.

In hoofdstuk drie verken ik Levinas' notie van het ethisch belichaamd subject. Dit hoofdstuk stelt dat, hoewel Levinas kritiek heeft op rationalisme en essentialisme,

zijn anti-essentialisme en antirationalisme geen ethische grond voor het verdedigen van de waardigheid van menselijke wezens elimineert. Levinas reconstrueert een nieuw ethisch belichaamd subject die sensatie, niet bewustzijn, als primaire manier beschouwt om contact te leggen met de ander. Omdat het ethisch belichaamd subject direct het lijden van anderen kan voelen, is dit subject in staat ethische relaties met de ander op te bouwen. Het subject is volgens Levinas echter niet ethisch in zichzelf. Het subject kan ethisch worden enkel door de interventie van de ander. Het is niet de wil van het subject dat de motivatie voor het subject vormt om ethische handelingen tot de ander te ondernemen, maar het is de oneindig andere die het subject motiveert om een ethische handeling te ondernemen. Levinas beargumenteert dat ethiek gaat over een intersubjectieve belichaamde relatie waarin de lichamen van het subject en de ander onvoorwaardelijk aan elkaar zijn blootgesteld. Het is deze riskante blootstelling van het lichamelijk leven dat een ethisch belichaamd subject mogelijk maakt en het subject vanuit een egocentrisch leven brengt naar een leven waarin de ander centraal staat. Voor Levinas zijn de ander, het fysieke lichaam en lichamelijke sensatie essentiële condities om een werkelijk ethische subjectiviteit op te bouwen.

In hoofdstuk vier vergelijk ik de noties van het ethisch belichaamd subject van Foucault en Levinas. Hoewel Foucault en Levinas ethiek verschillend begrijpen, stellen ze allebei dat het lichaam een essentiële conditie is om na de kritiek van het rationalisme een ethische subjectiviteit te herbouwen; beide herontdekken de ethische potentie van het lichaam, die in hun ogen door het Westers rationalisme onderdrukt is; en ze zijn het er over eens dat ethiek over een fundamentele relatie tussen het subject en de ander gaat. Ik beargumenteer dat hun notie van een ethisch belichaamd subject ons de ethische waarde van het lichaam na de moderniteit laat zien.

Uiteraard is het zo dat Foucault en Levinas de ethische vorming verschillend begrijpen. Foucault denkt dat ethische subjectiviteit bereikt kan worden zonder de interventie van de ander, terwijl Levinas de interventie van de ander als noodzakelijke voorwaarde voor de vorming van een ethische subjectiviteit ziet. Daarbij benadrukt Foucault het belang van het beheren van je excessieve verlangen en genot in je ethische vorming, terwijl Levinas nadruk legt op de subversieve natuur van je pijn en lijden in je vorming. Tenslotte, hoewel Foucault ethische taal als een “ethisch voertuig” voor ethische cultivering ziet, beschouwt Levinas ethische taal als een “ethische drang” van de ander. Aan het einde van dit hoofdstuk laat ik zien hoe de

noties van Foucault en Levinas elkaar kunnen aanvullen zodat ze ons een uitgebreidere notie van het ethisch belichaamd subject bieden.

Hoofdstuk vijf, de conclusie, claimt dat het ethisch belichaamd subject van zowel Foucault als Levinas de problematische sociaal constructivistische benadering van het lichaam en *body politics* kan wijzigen. Toch beargumenteer ik dat het Levinas' ethiek van het lichaam, niet die van Foucault, is die een meer solide ethische basis aan hedendaagse *body politics* kan bieden, in het bijzonder voor een ethische vorming van het subversieve subject. Evenals de gehele dissertatie, benadrukt dit hoofdstuk het belang van een Levinasiaanse benadering van lichamelijke pijn en lijden voor de ethische vorming.

(Vertaling: Jeroen Smid)